

Hvilken rase bør du velge?

Forfatter

Ragnhild Helen Eide Jensen, UMB-student

Sammendrag

De aller fleste sauebønder mener at norsk kvit sau (NKS) er den mest lønnsomme sauerasen vi har i Norge. Den produserer mange lam av god kvalitet. Spælsauen derimot er den sauen de fleste mener er den beste morrasen og som klarer seg best på beite. Hvilken sauerase som i virkeligheten er den mest lønnsomme for deg, er avhengig av hvilke ressurser du har på gården.

Publisert

2013

Referanse

Sau og Geit nr. 4/2013

Utskriftsdato

24.10.2021 www.fag.nsg.no

Hvilken rase bør du velge?

De aller fleste sauebønder mener at norsk kvit sau (NKS) er den mest lønnsomme sauerasen vi har i Norge. Den produserer mange lam av god kvalitet. Spælsauen derimot er den sauen de fleste mener er den beste morrasen og som klarer seg best på beite. Hvilken sauerase som i virkeligheten er den mest lønnsomme for deg, er avhengig av hvilke ressurser du har på gården.

En masteroppgave skrevet ved Universitetet for miljø- og biovitenskap undersøkte de økonomiske og biologiske forskjellene mellom spæl og NKS. Målet var å finne ut hvilken rase som var mest lønnsom. 173 besetninger, med et betydelig antall spæl og NKS i samme besetning, bidrog med informasjon til undersøkelsen.

NKS og spæl

Norsk kvit sau og spæl er de to mest utbredte rasene i Norge, der NKS utgjør 79% og spæl 12% av søyene i Sauekontrollen. NKS er blitt til ved sammenkryssing av dala, rygja, steigar og andre langhala raser og fikk sin rasegodkjenning på starten av 2000-tallet. Dette er det vi kaller en syntetisk rase. Spæl har gått i fra å være en liten lavtproduserende sau, til en større, mer kjøttfull rase. Dette har skjedd etter tiår med innblanding av andre korthala raser fra Finland, Færøyene og Island. Endringen kan også ha kommet på grunn av bedre føring. For 30 år siden var forskjellen i voksenvekt mellom en dalasau og spæl omtrent 20 kg, nå er det 10 kg forskjell mellom NKS og spæl.

Mange saueholdere har mer enn én rase i sin besetning. Mange svarte at dette kom av tradisjon på gården og på grunn av bedre beiteressurs-utnyttelse. Avlsinteresse og overlevelse på beite var også viktig for mange, og flere krysser de to rasene for å få det beste fra begge.

Dekningsbidrag som lønnsomhetsmål

Dekningsbidrag er en mye brukt måte å beregne lønnsomheten innen saueholdet. Kort fortalt er dekningsbidrag inntekter minus variable kostnader. Inntektene kommer hovedsakelig fra kjøtt, ull og tilskudd. De variable kostnadene er de kostnadene som øker eller synker etter hvor stor produksjonen er. Dette er for eksempel førekostnader, veterinærkostnader og forbruksartikler som strø og lignende. Det er anbefalt å regne dekningsbidrag etter hvilken faktor som er den begrensende for gården, for å finne ut hvilken rase som lønner seg. Her ble det beregnet dekningsbidrag for de 3 mest vanlige begrensende faktorene; arbeidstid, dekar dyrka mark og fjøseareal. Det er stort sett en av disse som er grunnen til at man ikke kan utvide driften mer. Dekningsbidraget skal dekke faste kostnader og lønn, derfor må man se på hele regnskapet for å se om driften lønner seg til slutt.

Kjøtt- og ullinntekter

Dekningsbidraget i Tabell 1 viser at lammeinntektene er den største inntektsposten for begge rasene. Et NKS-lam har 1,5 kg høyere slaktevekt enn spællammet. NKS-lammet oppnår i gjennomsnitt slakteklasse R+, mens spællammet oppnår i gjennomsnitt R-. Det er 3 tilskudd som går direkte på lammeslaktet. Tidligere var det 4, men tilskuddet for lammeslakt med slakteklasse O- faller bort fra 2013. Det fører til at spællammene bør føres opp lengre for å oppnå like mye tilskudd som de gjorde før 2013. Ei spælsøye lever i gjennomsnitt et halvt år lengre enn ei NKS-søye. Det betyr at man får flere kg søyeslakt av NKS enn spæl per vinterføra søye. Kjøttinntektene til NKS blir høyere enn for spæl, men det negative er at kortere levetid gir høyere rekrutteringskostnader. Det er minimal forskjell i pris per kg søyeslakt mellom NKS og spæl.

NKS- og spælvær sammen (Fotograf: Mina Sjuve).

Ullinntektene til hver rase er noe vanskelig å måle fordi ingen har ordentlig statistikk på hvor mye ull ei søye med lam produserer. Siden det ikke skiller så mye i kroppsstørrelsen til søyene går man ut i fra at ullmengden ikke skiller vesentlig heller. Forskjellen i ullinntekter i *Tabell 1* ligger i forskjellen man oppnår i pris.

Tilskudd og variable kostnader

Tilskudd utgjør 67% av inntektene til spæl og 64% av inntektene til NKS (*Tabell 1*). NKS får mer tilskudd enn spæl, fordi flere tilskudd beregnes etter antall kilo slakt. Den største forskjellen ligger i tilskudd til lam i klasse O eller bedre, og distriktstilskudd. Men hva så med utgiftene? Siden spæl har mindre kropp og har en anelse færre lam enn NKS, blir forutgiftene til spæl lavest. Andre variable kostnader blir også lavest for spæl, på grunn av lavere rentekrav som er en følge av lavere slakteverdi enn NKS.

Hvilken rase passer til din begrensede ressurs?

Samlet sett vil det lønne seg å ha NKS hvis man kan ha ubegrensa med vinterfôra søyer. Dette er dessverre ikke en luksus de fleste har. De aller fleste har noe som begrenser produksjonen deres. For mange er dette arbeidskraft. De 173 utvalgte besetningene ble spurt om de kunne estimere hvor mye tid de brukte per søye i lamming og i beiteperioden. Resultatet ble 10 t og 36 min. per spælsøye/år og 11 t og 18 min per NKS-søye/år. Dette inkluderte også arbeidstid i innefôringsperioden. Med bakgrunn i denne estimerte arbeidstiden, tjener man 4 kroner mer per arbeidstime hvis man har NKS enn hvis man har spæl (*Tabell 2*).

Samme tabell viser at man tjener 71 kr mer per dekar grovfôrareal hvis man har spæl i stedet for NKS. Hvor mange dekar en vinterfôra sau med lam trenger er regnet ut etter fôrbehovet den har i den tida den er inne og på hjemmebeite. Dette ble satt til 0,98 dekar/vinterfôra spælsau og 1,1 dekar/vinterfôra NKS.

I en 10 m² bingeville bøndene, i snitt, ha 10 NKS eller 11 spæl. Forskjellen i arealbruk gjør at man tjener 45 kr mer per kvadratmeter bingeville hvis man har spæl i fjøset i stede for NKS.

Tabell 1: Dekningsbidrag per vinterfôra søye i en besetning med 100 sauer, og differansen mellom rasene.

Dekningsbidrag per vinterfôra søye	Spæl	NKS	Diff. NKS-spæl
Produksjonsinntekter			
Inntekt i kr			
Slakteinntekter	988	1148	160
Ull	120	173	53
Tilskudd til husdyr over 1 år	2319	2391	72
Sum inntekter	3427	3712	285
Variable kostnader			
Kostnader i kr			
Fôrkostnader	761	834	- 73
Andre variable kostnader	225	232	- 7
Sum variable kostnader	986	1066	- 80
Dekningsbidrag per vfs	2441	2646	205

Tabell 2: Dekningsbidrag per knapp ressurs, og differansen mellom rasene.

Dekningsbidrag i kroner	Spæl	NKS	Diff. NKS-spæl
Dekningsbidrag per vfs	2442	2645	203
Dekningsbidrag per dekar	2504	2433	-71
Dekningsbidrag per arbeidstime	230	234	4
Dekningsbidrag per m ² bingeville	2743	2699	-45

Endringer i forutsetningene

Selv om kjøtt og grovfôrpriser endrer seg med \pm 50%, vil ikke differansen i dekningsbidraget mellom rasene endre seg så mye at hvilken rase som er lønnsom vil skifte. Det vil heller ikke endre seg per sau om man har 100, 200 eller 300 vinterfôra. Dekningsbidragene i denne artikkelen er regnet ut for en gjennomsnittlig vinterfôra spæl og NKS i distriktstilskuddsone 2. For bønder

som ligger mye over eller under gjennomsnittet når det gjelder lammetall og slakteinntekter, kan bildet se annerledes ut. Derfor er det viktig å presisere at hver gård bør regne ut dekningsbidrag på bakgrunn av sin begrensede ressurs for å se hvilken rase som er den mest lønnsomme for dem.

Av Ragnhild Helen Eide Jensen

Spælsøye har adoptert NKS-lam (Fotograf: Mina Sjuve).